

Для коментарів чи іншого зворотного зв'язку заповніть форму:
[форма зворотного зв'язку щодо цієї версії настанови](#)

Версія цього документу для друку: <http://guidelines.moz.gov.ua/documents/2918?id=ebm00901&format=pdf>

Настанови на засадах доказової медицини.
Створені DUODECIM Medical Publications, Ltd.

Настанова 00901. Медична експертиза жертви зґвалтування

Автори: Antti Sajantila, Pirkko Brusila
Редактор оригінального тексту: Heidi Alenius
Дата останнього оновлення: 2017-09-11

Основні положення

- У кримінальних випадках поліція та лікар повинні узгодити час та мету експертизи. Ознайомитися з локальною практикою. Лікар повинен оглянути жертву якомога швидше після ймовірного сексуального насильства.
- Якщо жертва вже зробила заяву в поліцію, то перед медичною експертизою необхідно провести поліцейське розслідування. Якщо це ще не зроблено, спонукайте жертву повідомити про злочин
- Експертиза включає документацію всіх травм, огляд статевих органів, гінекологічний огляд та забір зразків для судово-медичної експертизи.
- Якщо жертва неповнолітня — зверніться в органи захисту дітей.
- Експертиза жертви інцесту, див. [\[Настанова 00698 | Виявлення та лікувальна ...\]](#)
- Запобігання вагітності та інфекціям.
- Надання консультативної допомоги та організація подальшого догляду.
- Органи влади та неурядові організації створюють матеріали, що можуть бути корисними у даній ситуації: скористайтесь ними.

Клінічний огляд та зразки для судово-медичної експертизи

- Бажано, щоб у лікаря була медсестра, яка допомагає проводити огляд пацієнта. Запишіть осіб, які присутні при проведенні огляду (медсестра, член сім'ї, поліція та інші особи супроводу). Підтвердіть також особу потерпілого для того, щоб мати змогу написати медичний звіт для можливого судового провадження (якщо жертва доставлена поліцією, то особа зазвичай вже встановлена).
- Разом з пацієнтом може бути особа, яка його підтримує.
- Огляд не проводять без згоди потерпілого.
- Проведення огляду не вимагає повідомлення щодо інциденту у поліцію. Повідомлення може бути зроблено також після огляду. Місцеве законодавство може встановлювати максимальний час, протягом якого необхідно повідомити в поліцію (наприклад у Фінляндії — це 10 років, а при зґвалтуванні з обтяжливими обставинами — 20 років).
- Усі зразки матеріалів необхідно позначати окремо і чітко. Нечіткі позначки утруднюють розслідування.
- Інформацію з розповіді потрібно чітко фіксувати. Проте надмірно деталізована розповідь може стати причиною розбіжностей у поліцейському звіті та спричинити проблему у веденні кримінального провадження. Зафіксуйте джерело інформації: хто повідомив чи звідки Ви роздобули інформацію (від особи, якій проводять експертизу, від супроводжуваних осіб, поліції; повідомлена під час огляду, по телефону чи записана в направленні).
 - Час зґвалтування
 - Місце вчинення зґвалтування (дім жертви, парк, ліс тощо)
 - Кількість та особи нападників
 - Тип насильства та можливе застосування зброї
 - Вагінальне, ректальне або оральне проникнення, чи спроба це вчинити.
 - Проникнення предметом або іншим тілом, за виключенням статевих органів (наприклад пляшка, палець тощо.)
 - Чи помітила жертва або інші присутні особи еякуляцію?
 - Чи використовував нападник презерватив?

- Розташування тіла жертви під час вчинення акту зґвалтування
- Роздягання, добровільне чи примусове
- Останній добровільний статевий зв'язок перед нападом (коли, з ким, вагінальний/ректальний/оральний, використання презервативів, еякуляція)
- Чи зробила жертва щось, що могло знищити чи пошкодити докази після зґвалтування: купання, спринцювання, витирання, використання тампонів, гігієна рота, дефекація, зміна одягу?
- Чи можливо, що жертва завдала якись пошкодження нападникам?
- Детально зафіксувати, наприклад, за допомогою малюнків, наявність будь-яких фізичних пошкоджень: синці, подряпини, садна, та описати механізм їх виникнення. Необхідно пам'ятати про детальний гінекологічний огляд.
- На місці можуть бути доступні спеціальні форми чи схеми для фіксації пошкоджень.

Забір зразків

- Для виявлення сім'яної рідини необхідно взяти мазок ватним тампоном з заднього склепіння піхви, бокових стінок піхви та з зовнішнього вічка шийки матки або власне з шийки матки. Тампоном потрібно зробити мазок на предметних скельцях та висушити на повітрі скельця і тампони. Зберігайте тампони у спеціальних картонних коробах або в сухих повітропроникних пластикових пробірках у холодильнику або у морозильнику.
- Залежно від ситуації мазки можна взяти із зовнішніх статевих органів, ануса, прямої кишки чи гортані. Додатково необхідно взяти мазки з ділянок шкіри та одягу, на яких, вірогідно, є сліди сперми. При взятті зразка зі шкіри потрібно змочити ватний тампон у стерильній воді та потерти ним пляму; повторити це сухим тампоном, після чого висушити тампони.
- Заплутане лобкове волосся видаляється в чисті мішки або пробірки.
- Одяг віддають в поліцію для експертизи.
- Після аналізу сім'яної рідини проводиться аналіз ДНК-матеріалу з предметних скелець та ватних тампонів.

- Необхідно взяти еталонні зразки зі слизової щік усіх людей, які мають відношення до випадку. В якості альтернативи візьміть 2–5 мл венозної крові в ЕДТА-пробірки задля використання їх у якості контрольних зразків при аналізі ДНК; зберігайте їх у холодильнику.
- В деяких випадках поліції необхідні зразки волосся, лобкового волосся, волокон чи нігтів. Збирати зразки волосся та волокон можна за допомогою спеціальної клейкої стрічки або ж бавовняним гребінцем, а в якості зразка надати гребінець як зразок.
- Забір еталонних зразків волосся та лобкового волосся здійснюється шляхом підбирання, а не зрізання. Зразки можна розмістити на чистому канцелярському папері, зігнутому посередині. Помістіть зігнутий аркуш у чистий конверт та напишіть ідентифікаційну інформацію щодо особи, яка підлягає експертизі.
- Зразки нігтів зрізаються та кожен шматочок нігтя поміщається в окрему пробірку.

Зразки для визначення алкоголю та наркотиків

- Забір зразків крові та сечі проводиться згідно тих же інструкцій, які використовуються у п'яних водіїв.
- Забір зразків для визначення так званих снодійних засобів проводиться на запит поліції, якщо є підозра, що їх застосовували до жертви. Для їх дослідження необхідне повідомлення про правопорушення.

Тест на вагітність

- Тестом на вагітність необхідно завжди виключати наявну вагітність у жертви.
- За необхідності використовуються посткоїтальні засоби контрацепції [настанова 00575 | Посткоїтальна контрацепц...]

Діагностика та лікування інфекційних захворювань

Зразки

- Зразки для виявлення хламідіозу та гонореї

- Серологічні тести для визначення ВІЛ і вірусного гепатиту С та забір зразка для виявлення вірусного гепатиту В (HbsAg). Жертві, за її бажання, необхідно запропонувати вакцинацію проти вірусного гепатиту В, якщо вона HbsAg-негативна.

Лікування

- Якщо відомо, що нападник ВІЛ-позитивний, то необхідно розглянути можливість профілактичного лікування. Завжди необхідно консультуватись з місцевим лікарем-інфекціоністом.
- За наявності показань необхідно провести щеплення проти правця у пацієнта з пораненнями (пам'ятати про поранення вагіни та прямої кишки!).
- Потрібно проінструктувати жертву щодо необхідності використання презервативу доти, доки усі венеричні захворювання не будуть виключені.
- Жертва зґвалтування без наявної симптоматики повинна отримати одну дозу медикаментів проти хламідіозу та гонореї (див. [\[настанова 00253 |Хламідійний уретрит і це...\]](#) та [\[настанова 00254 |Гонорея\]](#)).

Подальший нагляд

- Лікар має навідати жертву через 3–4 тижні.
- Забір зразків при подальшому спостереженні: заохочуйте пацієнта до надання зразків в подальшому. Зауважте, що графік, поданий нижче, може варіювати на місцях.
 - Зразки для виявлення хламідіозу та гонореї через 3–4 тижні
 - Серологічний аналіз для виявлення сифілісу через 4–8 тижнів
 - HbsAg та HBc-IgM через 3 та 6 місяців
 - Антитіла (АТ) до ВІЛ через 3 та 6 місяців; якщо проводилось профілактичне лікування — подальше спостереження здійснюється лікарем-інфекціоністом або відповідно до його вказівок.
- Зразки повинні зберігатися в замкненому місці та реєструватися так, щоб їх обіг (ланцюг забезпечення цілісності проб) можна було відстежити без пробілів у будь-який час.

Надсилання зразків в лабораторію

- З'ясуйте місцеві вказівки щодо надсилання зразків чи здачі їх у поліцію.
- Всі окремі мішки, пляшки та мазки повинні бути позначені відповідно до виду зразка та імені особи. Локальна практика з цього приводу може відрізнятись.
- Направлення складається з:
 - особистих даних пацієнта
 - короткої історії та часу події
 - Включає також час останніх статевих зв'язків для правильної інтерпретації аналізів зразків сперми.
 - часу та місця забору зразків та відповідальної особи
 - за необхідності — адреси лікарні чи медичного центру, куди мають бути надіслані результати аналізів.

Емоційна підтримка та подальше спостереження

- З самого початку потрібно докласти максимум зусиль для зменшення відчуття вини у жертви, наголошуючи на тому, що вона не є винуватцем. Нападник несе відповідальність за подію, яка трапилась.
- За можливості, при виписці пацієнту необхідно надати супровід.
- Потрібно надати письмові матеріали, спрямовані на підтримку жертви насильства та її близьких. Для осіб, яких це стосується, використовуйте матеріали, написані рідною мовою.
- У жертви має бути можливість висловити свої думки та переживання незадовго після інциденту, та має бути налагоджений подальший контакт з професіоналом. Якщо це практично можливо, то зустріч з професіоналом повинна бути заброньована, або, хоча б, мають бути надані письмові інструкції щодо того, як і з ким їй зв'язатись.
- Психологічне обстеження (лікарем або психологом) показане через 1–2 тижні. Дуже важливо, щоб жертва мала змогу відкрито виразити своє почуття злості.
- Якщо жертва є неповнолітньою, то огляд має проводити лікар-педіатр або гінеколог, який має досвід у підлітковій гінекології. Консультація дитячого психіатра необхідна завжди.

- Бажано, щоб пацієнт був оглянутий через три місяці після психологічної травми. Психіатр повинен написати звіт після огляду.

Пов'язані ресурси

- Література [пов'язані 00095] [Examining a victim of se...](#)

Настанови

- [Настанова 00698](#). Виявлення та лікувальна тактика при вчиненні сексуального насильства над дитиною.
- [Настанова 00575](#). Посткоїтальна контрацепція.
- [Настанова 00253](#). Хламідійний уретрит і цервіцит.
- [Настанова 00254](#). Гонорея.

Авторські права на оригінальні тексти належать Duodecim Medical Publications, Ltd.

Авторські права на додані коментарі експертів належать МОЗ України.

Published by arrangement with Duodecim Medical Publications Ltd., an imprint of Duodecim Medical Publications Ltd., Kaivokatu 10A, 00100 Helsinki, Finland.

Ідентифікатор: ebm00901 Ключ сортування: 041.011 Тип: EBM Guidelines

Дата оновлення англomовного оригіналу: 2017-09-11

Автор(и): Antti SajantilaPirkko Brusila Автор(и) попередніх версій статті: Kari KarkolaKaisa Lulu Редактор(и): Heidi Alenius
Видавець: Duodecim Medical Publications Ltd Власник авторських прав: Duodecim Medical Publications Ltd

Навігаційні категорії
EBM Guidelines Forensic medicine

Ключові слова індексу

mesh: DNA sample mesh: Specimen Handling mesh: collection of a specimen mesh: Rape sexual abuse sexual assault
Sex Offenses mesh: drug research mesh: DNA analysis mesh: semen analysis icpc-2: A99 speciality: Forensic medicine
icpc-2: Z25